

PREFAȚĂ

Definiții

Potrivit funcțiilor și contextelor, termenul de CASĂ, cu un accentuat caracter polisemic, cunoaște o multitudine de definiții cu trimeri în variate domenii istorice, sociale, culturale: Clădire care servește drept locuință; Cameră, odaie; Gospodărie; Totalitatea celor care locuiesc împreună; familie; Dinastie; neam; Căsnicie, menaj.

Definiții multiple cunoaște și termenul de PALAT: Clădire somptuoasă, caracterizată printr-o arhitectură monumentală, în care își are sediul o autoritate, o instituție sau care servește ca reședință unui suveran; casă mare, boierească; reședința urbană a unui personaj important, cel mai adesea de origine nobiliară, cu un mod de viață fastuos; sediul unei instituții publice, în care se exercită puterea (politică, judiciară, legislativă, executivă) În română, ca în alte limbi termenul *palat* este rezervat unui edificiu urban, în vreme ce numim *castel* - un edificiu rural.

Termenul de „casă” se încadrează celui generic de LOCUINȚĂ: Casă, adăpost, așezare, cămin, domiciliu apartament, încăpere unde locuiește cineva, sălaș. *

„Casa”, „locuința” cu toate formele sale se înscrie în sfera ARHITECTURII CIVILE diferențiindu-se, dar și raportându-se la cea oficială, religioasă, militară, industrială etc.

Există o serie de reverberații semnificative ale noțiunii de casă care pot da informații dintre cele mai interesante despre importanța sa în istoria mentalităților, despre felul în care este înțeles spațiul locuirii în context natural și cultural.

Expresii

Potrivit caracterului său polisemic, termenul de „Casă” are multiple semnificații în limbă, tradițiile populare: „(A avea) o casă de copii” = (a avea) copii mulți; „A-i fi cuiva casa casă și masa masă” = a duce o viață ordonată, normală, liniștită; „Casă grea” = familie numeroasă, greu de întreținut; „A ține (sau a fi) de casa cuiva” = a ține de familia cuiva; a fi dintre oamenii

apropiați ai cuiva; „A face (sau a duce) casă (bună) cu cineva”
=a trăi laolaltă în bună înțelegere.

În folclor

Numeroase și interesante sunt „trimiterile” la aceste noțiuni în folclorul românesc, mai ales în proverbe, poezia populară: „Bordeiul îi rău, da-i al meu; „Ca acasă la tine nu-i nicăieri bine”; „Tot omul e împărat în casa lui”; „A fi ca acasă”; „A fi stâlpul casei”; „A face casa cu cineva”; „Cine nu-și laudă casa, casa pe el cade”; „Cuibul tău să-ți-l păzești, dacă vrei să nu rătăcești”; „S-ajungi mireasă, s-ajungi crăiasă! Calea să-ți fie numai cu flori, Și casa casă și masa masă”; „Nicăieri ca la casa omului”; „Doru unde se lasă, Face lacrimilor casă”.

Au intrat în circulație universală expresia englezească „Sweet, sweet home” („Casă, dulce casă”) și cea germană „Mein Haus, mein Schloss” („Casa mea, palatul meu”).

În literatură

La fel de interesante sunt considerațiile unor autori ai literaturii universale despre casă/acasă. Iată doar câteva dintre ele din diferite epoci istorice:

„Casa ta este locul unde tu prosperi, unde trăiești bine” - Aristophanes, autor dramatic antic.

„Căminul este o mică Biserică” - Ioan Gură de Aur (345-407), patrolog, sfânt ortodox.

„Casa este acolo unde începi” - Thomas Stearns Eliot (1888-1965), poet, dramaturg englez.

„Acasă e cel mai frumos cuvânt care există”- Laura Ingalls Wilder (1867-1957), scriitoare americană.

„Acasă nu e un loc, e un sentiment” - Cecelia Ahern (1981-), scriitoare irlandeză.

Și termenul de Palat cunoaște o serie de concretizări poetice în literatura română;

„Cu timpul cad palatele regale Și zboară stol de liliesci prin sale” (George Coșbuc); „Lună tu, stăpân-a mării... Câte țărături înflorite, ce palate și cetăți, Străbătute de-al tău farmec ție singură-ți arăți!” (Mihai Eminescu)

O bibliografie selectivă

Izvoarele, lucrările de diferite categorii, studiile referitoare la locuințe, case, palate existente de-a lungul istoriei în orașul București sunt relativ numeroase și variate.

Călători străini

Unii dintre cei mai informați călători străini, persoane care au poposit în București în diferite perioade au lăsat însemnări interesante despre locuințele orașului.

Între aceștia sunt de citate Evlia Celebi, Paul de Alep, Antonio Maria Del Chiaro, Raicevich, J.L. Carra, Saint-Marc Girardin, Ulysse de Marsillac.

Sunt de menționat și studii referitoare la aportul lor la cunoașterea societății bucureștene, a locuințelor din acest spațiu, dintre care Nicolae Iorga, *Istoria românilor prin călători* (1981); George Potra, *Bucureștii văzuți de călători străini (secolele XVI-XIX)* (1992)

Consemnări, Memorii

Și în însemnările, memoriile unor autori români și străini există mențiuni și considerații despre locuința bucureșteană.

Dintre autorii străini sunt de menționat selectiv ziaristul, istoricul Frédéric Damé *Bucureștiul în 1906* (1906) și diplomatul și scriitorul Paul Morand, *București oraș vesel* (2015)

Numeroase și de mare interes inclusiv pentru locuințele bucureștenilor și reverberațiile lor în cultura, mentalitatea populară sunt: Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, Vol. 1, 2, 3. (1871-1877, 1884, 1885-1888); Henri Stahl, *Bucureștii ce se duc* (1910, 2002, 2006); George Costescu, *Bucureștii Vechiului Regat, București* (1944); Ioachim Botez, *Prin Bucureștii de odinioară* (1956); Gheorghe Crutzescu, *Podul Mogosoaiiei. Povestea unei străzi* (1987); Corneliu Lupeș, *Itinerare Memorialistice Bucureștene*, (2003)

Istorii

În numeroasele lucrări referitoare la istoria Bucureștilor, locuințele, locul lor în peisajul orașului ocupă un loc important:

G., Ionescu Gion *Istoria Bucureștilor* (1899); Nicolae, Iorga, *Istoria Bucureștilor* (1939); H. Stahl *Bucureștii ce se*

duc (1910); George Costescu, *Bucureștii vechiului regat* (1944); I. Ionașcu, V. Zirra, S Morintz, Dinu Rosetti și Gh. Cantacuzino, *Bucureștii de odinioară* (1959); Florian, Georgescu, (coordonator), *Istoria orașului București* (1965); D.Berindey, *Orașul București, reședință și capitală a Țării Românești (1859-1863)* (1963); Constantin Giurescu, *Istoria Bucureștilor din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre* (1966); N. Vătămanu, *Istorie bucureșteană*, (1973); Grigore Ionescu, *Arhitectura pe teritoriul României de-a lungul veacurilor*, Editura Academiei R.S.R., București (1982). Paul Cernodoveanu, *Primii istoriografi ai Bucureștilor* (1998); Gheorghe Parusi, *Cronologia Bucureștilor* (2005); Andrei Pănoiu, *Evoluția orașului București* (2011);

Ghiduri

Informații utile și despre construcțiile, locuințele Bucureștilor se găsesc în ghidurile orașului:

Grigore Ionescu, *București. Ghid istoric și artistic* (1938); Mariana Celac, Octavian Carabela, Marius Marcu-Lepadat, *București, arhitectură și modernitate - un ghid adnotat*, Editura Simetria, București (2005); Silvia Colfescu, *Bucuresti - Ghid turistic, istoric, artistic*, (2009)

Studii

Lucrările istorice cu caracter tematic, monografic sau referitoare la anumite aspecte ale locuinței bucureștene ocupă un loc important în bibliografia orașului:

Emil Vîrtosu, Horia Oprescu, *Începuturi edilitare 1830-1832* (1936); N. Stoicescu, *Locuințele bucureștene la mijlocul secolului trecut* (1966); G.M. Cantacuzino, *Izvoare și popasuri* (1977); Corina Nicolescu, *Case, conace și palate vechi românești* (1979);

George Potra, *Din Bucureștii de ieri*, vol. I-II (1990); Nicolae Vătămanu, *Catastih de bucureștean* (1980); Nicolae Vătămanu, *Odinioară în București* (2014); Cezara Mucenic, *București. Un veac de arhitectură civilă. Secolul XIX* (1997); Cezara Mucenic, *Străzi, piețe, case din vechiul București* (2004); *Povestea caselor, texte îngrijite și postfață de*

Andreea Deciu (1999); Rodica Ianăși, *Povestea caselor* (2000); Narcis Dorin Ion, *Castele, palate și conace din România* (2001); Adrian Majuru, *București: povestea unei geografii umane* (2007); Andrei Pippidi, *Case și oameni din București*, (2012); Emanuel Bădescu, *De toate din vechiul București*, (2014); Bogdan Suditu, *Bucureștiul în locuințe și locuitori de la începuturi până mai ieri (1459 - 1989)* (2016)

Documentare

De o deosebită utilitate sunt lucrările cu caracter informativ, realizate pe baza unor documente, referitoare la evoluția casei, locuinței în diferitele lor forme, la legislație, proiecte generale: Grigore Ionescu coord., *Documente de arhitectură din România* (1962); Nicolae Lascu, *Legislație și dezvoltare urbană. București 1831-1951*. (1997); Ana Maria Zahariade, *Arhitectura în proiectul comunist. România 1944-1989* (2011); *Documente de arhitectură din România* (2014);

Iconografie, albume

Peisajul bucureștean și al clădirilor, locuințelor sale, immortalizate în albume artistice și fotografie completează bibliografia istorică a orașului:

Amedeo Preziosi, *București = Bucharest*, București (1868); Petre Antonescu, *Clădiri și studii. Case, biserici, monumente, palate, încercări de arhitectură românească și clasică. Album* (1913); Victor Brătulescu, *Vechi vederi bucureștene* (1935); Adrian C. Corbu, *Bucureștii vechi, documente iconografice* (1936); Marin Mihalache, *București văzut de pictori* (1975); Emilia Enache, *București: album* (2001); *Bucureștii în imagini în vremea lui Carol I* (2007); Radu Oltean, Emanoil Bădescu, *Cele mai frumoase panorame fotografice ale Bucureștilor* (2008); Gheorghe Leahu, *București. Portret în acuarelă*, (2011); Nicolae Vătămanu, *Icoane și fotografii de bucureșteni* (2016) **

O necesitate

Din acest excurs bibliografic selectiv reiese acumularea unui important fond de informații, date referitoare la diferi-

tele componente ale temei „Casele și palatele Bucureștilor”, precum și interpretarea lor.

În ceea ce ne privește, considerăm că rămâne totuși o necesitate conceperea unor lucrări de sinteză, ca și a unor instrumente de investigare generale privind această temă care, până în momentul de față, nu au fost încă elaborate.

În bună măsură această situație se explică prin caracterul eterogen, inegal al datelor, dinamica evoluției actuale care face să intervină modificări (de exemplu în ceea ce privește existența, aspectul construcțiilor) în mod continuu.

Conștienți de dificultatea temei, dar și de necesitatea reală de elaborare a unor asemenea instrumente de lucru, a unor sinteze, am conceput acest volum ca o tentativă de rezolvare a unor asemenea probleme, desigur perfectibilă, dar de o importanță reală atât pentru cunoașterea fondului de date referitor la o componentă de bază a arhitecturii civile a Bucureștilor, a istoriei sale până în perioada actuală.

În completarea numeroaselor lucrări referitoare la „străzile orașului”, lucrarea are în vedere o focalizare asupra „celulei de bază” a spațiului urban, a arhitecturii civile care este „casa” în diversele sale forme.

Având un caracter de sinteză, informativ, lucrarea își propune o incursiune în evoluția, istoria spațiilor de locuire ale orașului (de la case, reședințe, palate la imobile, blocuri, vile), ca și a imaginii acestora în mediile culturale, în mentalul colectiv.

Capitolul „Istoric” aduce în discuție „Consemnări, amintiri, interpretări” despre principalele momente ale evoluției locuinței bucureștene începând din secolului XVII, de când dispunem de informații semnificative.

Secțiunea „Izvoare literare” aduce în discuție pasaje din scrieri beletristice, memorialistice ale unor autori consacrați care se referă direct la „casă”, aspectele sale exterioare și interioare.

În continuare, sunt trecute în revistă consemnări și interpretări ale unor cercetători, istorici care s-au ilustrat în domeniul investigării evoluției orașului, a caselor sale.

În partea consacrată „Iconografiei” sunt menționate primele imagini ale acestui spațiu, din perioada în care acestea apar, deci din secolul XVIII: hărți ilustrate, gravuri, desene, acuarele, ca și lucrări de pictură până în perioada contemporană. Sunt menționate de asemenea primele și cele mai importante imagini fotografice care „imortalizează” imaginea casei în cadrul peisajului bucureștean.

„Scurta istorie a locuinței bucureștene” își propune o incursiune în principalele momente și etape ale evoluției diferitelor forme ale spațiului de locuire a orașului. Sunt menționate cele mai importante date statistice și cadrul legislativ în care s-a desfășurat acest proces, cu trecerea în revistă a primelor reglementări, a cronologiei acestora, precum și a legilor, regulamentelor, altor dispoziții din perioada modernă până în cea contemporană.

În secțiunea „Pagini dintr-o cronică a caselor”, sunt menționate principalele tendințe, etape, momente, stiluri ale evoluției arhitecturii civile a orașului până în perioada actuală.

Partea consacrată cadrelor în care a avut loc evoluția locuinței bucureștene tratează o serie de teme adiacente: „Casele și orașul” („De la mahalale la cartiere”); Origini; „Mahalalele bogaților”; „Mahalalele săracilor”; „Împărțirile” orașului; Legislația cartierelor; „Cartierele vechi”; „Cartiere noi”

Capitolul Dicționar are drept scop identificarea acelor case, imobile palate (destinate locuirii) care poartă în mod tradițional numele proprietarilor, unii dintre ei personalități ale istoriei politice, sociale, economice, culturale, cărora le-au aparținut și au avut inițiativa construirii/renovării lor. Pe baza unor documente oficiale și de arhivă, a unor investigații proprii, au fost identificate peste 600 de asemenea locuințe.

Acest demers contribuie și la realizarea unei „Galerii de personalități” bucureștene din domeniile politice, economice, sociale, culturale, științifice.

Repertoriul „Dicționarului” pornește de la cele mai vechi case ale orașului, imobile construite în diferite perioade istorice până la cele moderne și contemporane (blocurile)

O preocupare de interes a fost menționarea, în afara caselor încă existente, și a imobilelor, reședințelor, palatelor dispărute (demolate) în diferite perioade istorice

„Ghidul” cuprinde lista străzilor, cu un scurt istoric al lor, pe care se află casele identificate în cuprinsul „Dicționarului”, ceea ce dă posibilitatea orientării, identificării operative a principalelor sale obiective de interes. În felul acesta, se pot identifica zonele, traseele pe care se află cele mai reprezentative construcții, având deci un interes practic, atât din punct de vedere informativ, cât și turistic.

„Documentarul” cuprinde liste selective ale celor mai vechi case ale orașului, precum și ale străzilor pe care se află ele.

În completarea materialului informativ conținut de lucrare, „Anexele” sale se referă la aspecte definitorii ale „Casei”, caracteristice atât pentru structura sa, cât și în ceea ce privește reverberațiile sale în stilul de viață, cultură în diferite perioade istorice până în perioada actuală: „Părțile casei”; „Interioarele”.

Considerăm că intenția care a stat la baza elaborării acestei lucrări prezintă interes nu numai pentru istoria arhitecturii, ci și pentru istoria economică, socială, culturală a Bucureștilor, în contextul celei generale a țării.

În intenția noastră, această lucrare se adresează atât cercetătorilor, specialiștilor, cât și unui larg public, inclusiv turiștilor, interesați de trecutul, prezentul și perspectivele de evoluție a Bucureștiului.

Cu referite la un context mai larg, potrivit specialiștilor domeniului, împărtășită desigur de pătri mai largi de persoane interesate, „monumentul arhitectural”, în care fără îndoială se încadrează și CASA „Este o enciclopedie culturală, o sursă neprețuită de informație, o cuantă de identitate, o fărâmă din istoria locului și a lumii, iar

lecturarea lui ne oferă o experiență unică și deseori profund emoțională”. ***

* *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Enciclopedică, ed. 2012

** Pentru alte titluri referitoare la aceste teme Cf. capitolul „Bibliografie” al acestei lucrări.

*** *Buletinul informativ al arhitecților din România*, 3/2017

2006-2017